

Χορηγείται άδεια σε ακαταλόγιστο, κατ' άρ. 69 ΠΚ, ψυχικά ασθενή;

Ευτύχης Φουτράκης, Δρ. Ν.-Δικηγόρος, Ειδ. Επιστήμων ΣτΠ

Ερώτημα

Μπορεί ο θεράπων Ψυχίατρος να χορηγήσει θεραπευτική άδεια εξόδου σε ψυχικά ασθενή που βρίσκεται σε δημόσιο ψυχιατρικό νοσοκομείο, βάσει του άρ. 69 Ποιν. Κώδικα, επειδή έχει δικαστικώς κριθεί ακαταλόγιστος;

Β. Ανάλυση

I. Η θεραπευτική φύλαξη. Σύμφωνα με το άρ. 69 ΠΚ - Φύλαξη ακαταλόγιστων εγκληματιών. «Αν κάποιος, λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών του (άρθρο 34) ή κωφασθέντος (άρθρο 33 παρ. 1), απαλλάχθηκε από την ποινή ή τη δίωξη για κακούργημα ή πλημμέλημα, για το οποίο ο νόμος απειλεί ποινή ανώτερη από έξι μήνες, το δικαστήριο διατάσσει τη φύλαξή του σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα εφόσον κρίνει ότι είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια.» Η φύλαξη ακαταλόγιστων εγκληματιών συνιστά μέτρο ασφαλείας και όχι ποινή. Σκοπός της «θεραπευτικής φύλαξης», κατ' άρ. 69 ΠΚ, είναι αφενός η θεραπεία και αφετέρου η φύλαξη¹. Όμως προτεραιότητα έχει η θεραπεία του ψυχικά ασθενούς, όπως γίνεται δεκτό στη σύγχρονη ποινική επιστήμη², το Συνήγορο του Πολίτη³ αλλιά και στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου⁴. Ευρύτερα, αλλιώστε, γίνεται δεκτή μια σταθερή κατευθυντήρια αρχή του ποινικού μας δικαίου: όταν συγκρούεται η θεραπευτική με την φυλακτική σκοπιμότητα, υπερισχύει η πρώτη, εκτός αν συντρέχει μια ακραία δυσαναλογία στην κρινόμενη περίπτωση⁵.

Η θεραπευτική φύλαξη, κατ' άρ. 69 ΠΚ, δεν έχει κατασταλτικό αλλιά προληπτικό χαρακτήρα, μέσω της θεραπείας του ασθενούς και της μελλοντικής αποφυγής απ' αυτόν άδικων πράξεων. Από τη θεραπεία του ακαταλόγιστου ψυχικά ασθενούς δεν ωφελείται, συνεπώς, μόνο ο ίδιος αλλιά και το κοινωνικό σύνολο, αφού έτσι θα αποδοθεί στην κοινότητα ένα άτομο χωρίς επικινδυνότητα. Συνεπώς, η θεραπεία εξυπηρετεί, τελικά, τη δη-

μόσια ασφάλεια. Για το λόγο αυτό, η φύλαξη στο ψυχιατρικό κατάστημα δεν πρέπει να αντιστρατεύεται ή να υπονομεύει τη θεραπεία, γιατί έτσι θα ακυρωνόταν αυτή καθ' αυτή η προοπτική θεραπείας του ασθενούς, εξαφάνισης της (όποιος) επικινδυνότητάς του και, εν τέλει, απόηυσής του.

Η έννοια και το ακριβές περιεχόμενο της θεραπευτικής φύλαξης δεν καθορίζονται από κάποια διάταξη νόμου. Ωστόσο, από καμιά διάταξη νόμου δεν προκύπτει ότι η «φύλαξη» ταυτίζεται με τη φυλάκιση ή ότι σημαίνει συνεχή περιορισμό σ' ένα δωμάτιο, θάλαμο, τμήμα, κλινική ή, εν γένει, νοσοκομείο. Αντίθετα, συνεπάγεται την στενή παρακολούθηση της θεραπευτικής πορείας του ασθενούς από το ψυχιατρικό νοσοκομείο, στο οποίο έχει ανατεθεί η θεραπευτική του φύλαξη. Άλλιώστε, ακόμα και αυτός ο εγκλεισμός στη φυλακή δεν αποκλείει τη χορήγηση αδειών, κατά το Σωφρονιστικό Κώδικα.

II. Αποδεκτό θεραπευτικό μέσο. Στην σύγχρονη Ψυχιατρική επιστήμη γίνεται δεκτό ότι η ολοκληρωμένη θεραπευτική διαδικασία, σε περίπτωση κλειστής νοσηλείας, συνδέεται με θεραπευτικές άδειες. Μάλιστα, η Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία, δηλ. ο επίσημος επιστημονικός φορέας των Ψυχιάτρων στην Ελλάδα, έχει αποφανθεί ρητώς επ' αυτού⁶ ότι «4.1. Σε κάθε ψυχικά πάσχοντα «κρατούμενο» ή μη, εκούσια ή ακούσια νοσηλευόμενο πρέπει να παρέχεται οποιοδήποτε θεραπευτικό μέσο που κατά την κρίση της θεραπευτικής ομάδας θα έχει ευνοϊκή επίδραση στην αποκατάσταση της ψυχικής του υγείας. Κανείς γιατρός ή άλλιο μέλος της θεραπευτικής ομάδας δεν πρέπει να εξαναγκάζεται να παραβεί αυτή την αρχή. 4.2. Είναι γνωστό και γενικά πλέον αποδεκτό ότι ο αυστηρός εγκλεισμός προσώπων που εμφανίζουν ψυχική διαταραχή σε ελάχιστες περιπτώσεις και για ελάχιστο χρόνο είναι αναγκαίος, στις δε περισσότερες αποβαίνει εξαιρετικά επιβλαβής. 4.3. Είναι επίσης γνωστό και γενικά αποδεκτό ότι

στα θεραπευτικά της ψυχικής διαταραχής μέτρα, με πολύ μεγάλη μάλιστα θεραπευτική αξία, πηλη της φαρμακοθεραπείας ή της εξειδικευμένης ψυχοθεραπείας ανήκουν και μέθοδοι ή τεχνικές όπως π.χ. η ελεύθερη κίνηση των αρρώστων, η συμμετοχή σε προγράμματα οργάνωσης ελεύθερου χρόνου, η παρακολούθηση προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης, η χορήγηση αδειών εξόδου από το νοσοκομείο, η εντός ή εκτός του νοσοκομείου ψυχαγωγία κ.τ.λ.»

III. Επιστημονική ελευθερία του ψυχιάτρου. Η χορήγηση (θεραπευτικής) άδειας από ψυχίατρο, σε άτομο που νοσηλεύεται σε δημόσιο ψυχιατρείο, συνιστά ιατρική πράξη, κατ'άρ. 1 § 1 Κώδ. Ιατρικής Δεοντολογίας / Κ.Ι.Δ. (ν. 3418/2005). Μάλιστα, εφόσον εντάσσεται σε συγκεκριμένο θεραπευτικό πλάνο, κρίνεται δηλ. από τον θεράποντα ψυχίατρο ως ενδειγμένο για τον συγκεκριμένο ασθενή μέτρο, εντάσσεται στην προστατευόμενη από το άρ. 3 § 1 Κ.Ι.Δ. επιστημονική και συνειδησιακή ελευθερία την οποία απολαμβάνει ο (ψυχ)ίατρος. Συνεπώς, η χορήγηση άδειας συνιστά επιστημονικά αποδεκτή ιατρική πράξη, ως μέσο θεραπείας, προς χάρην της οποίας και μόνο, άλλωστε, βρίσκεται ο συγκεκριμένος άνθρωπος στο ψυχιατρικό νοσοκομείο και όχι στη φυλακή. Από την άλλη πλευρά, μια πιθανή άρνηση χορήγησης θεραπευτικών αδειών, σ' όσους τελούν υπό το μέτρο του άρ. 69 ΠΚ, έχει επισημανθεί προ πολλού στη ποινική επιστήμη ως αδιέξοδη και ανώφελη⁷.

IV. Ο ακαταλόγιστος ασθενής. Σύμφωνα με το άρ. 1 § 2 του Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999) ο ακαταλόγιστος ψυχικά ασθενής που νοσηλεύεται σε Ψυχιατρικό νοσοκομείο θεωρείται κρατούμενος. Απολαμβάνει δηλ. όλων των δικαιωμάτων του κρατούμενου, και, οπωσδήποτε, υγειονομική περίθαλψη «επιπέδου ανάλογου με αυτό του λοιπού πληθυσμού (άρ. 27 § 1 Σωφρ.Κ.). Συνεπώς, ο ακαταλόγιστος ψυχικά ασθενής δεν μπορεί να στερείται ενός θεραπευτικού μέσου, όπως είναι οι άδειες, το οποίο παρέχεται στους λοιπούς ασθενείς, του ίδιου νοσοκομείου. Βέβαια, σύμφωνα με τη διάταξη του άρ. 54 § 3 Σωφρ. Κ. εξαιρούνται από την εφαρμογή των ρυθμίσεων των άρ. 55 επ. Σωφρ. Κ., για τις τακτικές άδειες, όσοι τελούν υπό το μέτρο του άρ. 69 ΠΚ. Αυτή η ρύθμιση, όμως, αφορά τον καθορισμό των αρμόδιων οργάνων χορήγησης (δηλ. Πειθαρχικό συμβούλιο) και, επιπλέον, συγκεκριμένα ήδη αδειών (τακτικές, εκπαιδευτικές). Δεν αποκλείεται, όμως, η χορήγηση *θεραπευτικών αδειών*, οι οποίες υπόκεινται στους κανόνες της (ψυχ)ιατρικής επιστήμης και εξυπηρετούν τον σκοπό του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα, δηλ. τη θεραπεία.

Όπως, εξάλλου, έχει γίνει δεκτό από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου⁸ «η φύλαξις των ακαταλόγιστων εγκληματιών κατ' ανάγκην θα λάβη χώραν εις οιονδήποτε δημόσιον θεραπευτήριον ψυχικώς νοσούντων ατόμων. Το ιατρικόν και νοσηλευτικόν προσωπικόν των θεραπευτηρίων αυτών έχει αρμοδιότητα μόνον δια την θεραπείαν και νοσηλείαν

των προαναφερθέντων ατόμων και όχι δια την φύλαξιν αυτών. Το έργον της φυλάξεως τούτων ανήκει εις την αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης.» Συνεπώς, το έργο του ψυχιάτρου στο πλαίσιο της θεραπευτικής φύλαξης είναι καθαρά θεραπευτικό/ιατρικό και όχι φυλακτικό.

V). Ακούσια νοσηλεία. Σύμφωνα με το άρ. 95 ν. 2071/1992, κατ' αρχήν, «από την ακούσια νοσηλεία διακρίνεται η 'φύλαξη' ασθενούς με το άρ. 69 επ. ΠΚ». Παράλληλα, όμως, γίνεται δεκτό στη ποινική επιστήμη⁹ ότι μετά το νόμο αυτό (2071/1992), ο οποίος έθεσε σε εξοχολήρου νέες βάσεις το σύστημα της ακούσιας ψυχιατρικής νοσηλείας, οι διατάξεις των άρ. 69 και 70 ΠΚ θα πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πνεύμα των παραδοχών του νόμου αυτού, ο οποίος απηχεί τις πλέον σύγχρονες αντιλήψεις του νομοθέτη για την, χωρίς συναίνεση, ψυχιατρική περίθαλψη. Τέτοια ρύθμιση είναι η θεμελιώδης διάταξη του άρ. 98 ν. 2071/1992, κατά την οποία (§ 1) «Οι συνθήκες ακούσιας νοσηλείας πρέπει να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της θεραπείας. Τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα δεν επιτρέπεται να αποκλείουν απαραίτητα για τη θεραπεία μέσα, όπως οι άδειες, οι οργανωμένες έξοδοι, η διαμονή σε χώρους που εποπτεύονται έξω από τα κλειστά ιδρύματα.» Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται αναλογικά και στην θεραπευτική φύλαξη, η οποία άλλωστε συνιστά μια μορφή ακούσιας νοσηλείας, δηλ. χωρίς συναίνεση του ασθενούς εισαγωγή και παραμονή για θεραπεία σε Μονάδα Ψυχικής Υγείας.

VI. Διεθνή δεδομένα. Το σύστημα της προοδευτικής χαλάρωσης του εγκλεισμού γίνεται δεκτό και στο, συγγενές προς το ελληνικό, ποινικό σύστημα της Γερμανίας μέσα από το «πλάνο σταδιακών δράσεων», ώστε να εκτιμηθεί και η μελλοντική απόληση του ακαταλόγιστου ψυχικά ασθενούς. Ακολουθείται δηλ. το σχήμα «περισσότερες ελευθερίες και μεγαλύτερη ευθύνη στους ασθενείς»¹⁰ ώστε, μέσω των δοκιμασιών να είναι δυνατή η πρόγνωση της σύννομης συμπεριφοράς του ασθενούς στο μέλλον και άρα η απελευθέρωσή του. Προσωρινές άδειες εξόδου (sorties d'essai) προβλέπονται ρητώς και στη Γαλλία, καθορίζεται μάλιστα ότι αυτές ανήκουν στην αρμοδιότητα του υπεύθυνου ψυχιάτρου¹¹. Ομοίως και στη Μεγάλη Βρετανία επιτρέπεται, κατ' αρχήν, η χορήγηση αδειών εξόδου¹².

VII. Ιατρική δεοντολογία. Η «αρχή του ελάχιστου περιορισμού» αποτελεί δεσμευτική δεοντολογική αρχή κατά την άσκηση της ψυχιατρικής,

με κάθε μορφή (εκούσια – ακούσια) και σε κάθε πλαίσιο¹³. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρ. 28 § 3 του Κ.Ι.Δ. (ν. 3418/2005) «Ο ψυχίατρος οφείλει να προβαίνει σε θεραπευτικές παρεμβάσεις στο μέτρο που αυτές περιορίζουν ελάχιστα την ελευθερία του ανθρώπου που πάσχει από ψυχικές διαταραχές ...». Συνεπώς, ο ψυχίατρος οφείλει, κατά την άσκηση του έργου του, να λαμβάνει τα λιγότερα περιοριστικά μέτρα προς τον ασθενή και, εν προκειμένω, οφείλει να μην αποφεύγει την επιλογή ενός «λιγότερο περιοριστικού μέτρου», όπως είναι η θεραπευτική άδεια.

Σε κάθε περίπτωση, και αν ακόμα ήθελε θεωρηθεί ότι νομικώς δεν ήταν δυνατή η χορήγηση θεραπευτικής άδειας σε πρόσωπο που τελεί υπό το μέτρο του άρ. 69 ΠΚ, θα ανέκυπτε περίπτωση σύγκρουσης καθηκόντων, η οποία αίρει τον καταλογισμό. Ειδικότερα, σε μια τέτοια περίπτωση, όπου το νομικό δέον αντιβαίνει στο ιατρικώς επι-

βεβλημένο, δηλ. εδώ τη θεραπεία του ασθενούς μέσω της χορήγησης αδειών, ο ψυχίατρος οφείλει να λύσει το δίλημμα, κατά το άρ. 15 ΚΙΔ, δηλ. «με βάση την επιστημονική του γνώση, τη σύγκριση των έννομων αγαθών που διακυβεύονται, τον απόλυτο σεβασμό της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας και τη συνείδησή του».

Γ. Συμπέρασμα

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η χορήγηση άδειας εξόδου, για θεραπευτικούς λόγους, σε άτομο που βρίσκεται σε δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα κατά άρ. 69 ΠΚ, δεν απαγορεύεται από τη νομοθεσία. Αντίθετα, επειδή μια τέτοια ιατρική πράξη είναι αποδεκτή ως θεραπευτικό μέσο από την επιστημονική-ψυχιατρική κοινότητα, ο ψυχίατρος οφείλει να προβεί σ' αυτήν, εφόσον υπαγορεύεται από την επιστημονική του κρίση, ως επωφελής για τη θεραπεία του ψυχικά ασθενούς-εγκλειστού. Μια τέτοια ενέργεια του Ψυχιάτρου, εξάλλου, επιβάλλεται ή, πάντως, συγχωρείται και από τους δεσμευτικούς κανόνες ιατρικής δεοντολογίας. ●

Βιβλιογραφία

1 ΠλημΣερ 167/1991 ΠοινΧρον 1992, σ.203.

2 Γ.-Α.Μαγκάκης, Ποινικό δίκαιο, 3η έκδ. 1984, σ. 77, Ν.Παρασκευόπουλος, σε: Ποινολογία, 7η έκδ. 2005, σ. 101 επ., Έ.Συμεωνίδου-Καστανίδου, σε: Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 2008, σ. 83, Α.Τζανεττίς, σε: Συστ. Ερμ. ΠΚ, 2005, σ. 960, Γ.Κάθουρας, σε: Α.Χαραλαμπίδης-ΠΚ, 2011, σ. 822, Ν. Δημητράτος, Η ποινική αντιμετώπιση των ακαταλόγιστων δραστών στο ελληνικό ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρον 2009, σ. 778.

3 Αρ. πρωτ. 21209/03/2.3/31.10.2005 «Φύλλαξη ποινικώς ακαταλόγιστων ασθενών σε Ψυχιατρικά νοσοκομεία».

4 Γνωμ. Εισ. ΑΠ [Β.Μαρκή] 12/2008 ΠοινΔικ 2009, σ. 1224.

5 Ν.Παρασκευόπουλος, Ιατρικό – θεραπευτικό απόρρητο και αναφορά αξιόποινης πράξης, ΠοινΔικ 2014, σ. 52.

6 Αρ.πρωτ. 807/23-7-2009, Θέμα: Νοσηλεία-Φύλλαξη ασθενών στα Ψυχιατρικά Νοσοκομεία βάσει των άρθρων 69-70 του Ποινικού Κώδικα.

7 Ν.Παρασκευόπουλος, Μέτρα υγιεινής και ιατρικές πράξεις κατά την έκταση των ποινών και των μέτρων ασφαλείας, ΕΕΕυρΔ 1: 1991, σ. 133 επ. (137-139).

8 Γνωμ. Εισ. ΑΠ [Α.Ζύγουρα] 8/2007 ΠοινΔικ 2007, σ. 1146.

9 Κ.Κοσμάτος, Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα κατά το άρθρο 70 του ΠΚ, 1998,

σ. 168.

10 J.-M. Jehle, Ποινικός εγκλεισμός και ψυχιατρικό νοσοκομείο, Ποιν. Λόγος 2004, σ. 2473 επ. (2482-3), T. Mushoff, Strafe - Maßregel - Sicherungsverwahrung: eine kritische Untersuchung über das Verhältnis von Schuld und Prävention, 2008, σ. 336. Συναφής η απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου: ΒVerfG NJW 2011, 1931.

11 J.Robert / J.Duffar, Droits de d' home et libertés fondamentales, 2009, σ. 360-1.

12 Mental Health Act 1983, section 17.

13 Επ.Φιτράκης, σε: Τ.Βιδάλη/Θ.Παπαχρίστου (επιμ.), Ιατρική δεοντολογία, 2013, σ. 300-301.